

SECURITATEA INTERNAȚIONALĂ: ASPECTE GLOBALE ȘI REGIONALE

INTERNATIONAL SECURITY: GLOBAL AND REGIONAL ASPECTS

Psiholog dr. Flavia-Emilia STAN*

În acest articol propun o scurtă prezentare a câtorva aspecte esențiale privind cadrul teoretic general de analiză a problematicilor privind securitatea internațională și a modelelor echilibrului de putere la nivel internațional, conducând analiza spre o perspectivă generală asupra elementelor angrenate în diversele modele de realizare a securității internaționale.

In this paper I will present a brief analysis of some essential issues regarding the theoretical framework of international security taking into account the patterns advanced for the international balance of power (unipolar, multipolar etc.) leading our analysis towards a general perspective on the specific elements involved in various international security patterns.

Cuvinte-cheie: securitate; tratate; soluționare politică; comunitate internațională; teritoriu de stat; regiune geostrategică; sistem.

Keywords: security; treaties; political solutions; international community; state territory; geostrategic region; system.

Securitatea internațională cuprinde sistemul de relații internaționale, bazate pe respectul principiilor și normelor de drept internațional dintre toate națiunile, care exclude soluția de rezolvare a disputelor și a diferendelor dintre ele prin forță sau amenințare.

Principiile securității internaționale

Printre principiile securității internaționale se pot enumera: coexistența pașnică ca un principiu universal al relațiilor internaționale; asigurarea securității pentru toate statele; crearea de garanții eficiente în domeniul militar, politic, economic și umanitar; prevenirea cursei înarmărilor în spațiul cosmic, încetarea tuturor testelor de arme nucleare și finalizarea lichidării acesteia; respectarea necondiționată a drepturilor suverane ale fiecărui popor; soluționarea politică a crizelor internaționale și a conflictelor regionale; consolidarea încrederii între state; dezvoltarea unor metode eficiente de prevenire a terorismului internațional; eradicarea

genocidului, apartheidului, fascismului etc.; excluderea din practica internațională a tuturor formelor de discriminare, blocate economice și a sancțiunilor (fără recomandările comunității internaționale); stabilirea unei noi ordini economice, care să asigure securitatea economică egală a tuturor statelor.

O parte integrantă a securității internaționale o constituie funcționarea eficientă a mecanismelor colective de securitate.

Modalitățile principale de asigurare a securității internaționale sunt tratatele bilaterale (asigură securitatea reciprocă dintre țările în cauză și uniunea statelor în alianțe multilaterale) și organizațiile internaționale universale (organisme și instituții pentru menținerea securității internaționale regionale).

Domeniile de aplicare a securității internaționale

În funcție de domeniul de aplicare, securitatea internațională se manifestă atât la nivel național, cât și la nivel regional și mondial.

Această tipologie este strâns legată de teritoriul de stat, regiunile geopolitice și geostrategice și spațiul geopolitic global.

*Școala de Aplicație a Informațiilor pentru Apărare, București
e-mail: comnausi@yahoo.com

Teritoriul de stat – reprezintă spațiul geografic în limitele căruia statul își exercită suveranitatea deplină și exclusivă. Împreună cu populația și organele puterii, teritoriul constituie una dintre premisele existenței statului ca subiect al dreptului internațional. Acest lucru înseamnă că guvernul statului respectiv funcționează după anumite reguli și nu depinde de alte circumstanțe sau forțe externe. Cu toate acestea, acest model reprezintă idealul și este un atribut al teoriei. În practică, suveranitatea statului are anumite restricții care impun cooperarea țării cu alți actori internaționali. Aceste limitări sunt legate de obligațiile asumate de către state la încheierea de acorduri internaționale sau la data intrării în organizațiile internaționale.

Valoarea „teritoriului de stat” reprezintă unul dintre cei mai importanți indicatori, ce determină în mare măsură locul statului în ierarhia relațiilor internaționale, politicile sale de pe scena mondială și interesele cu proiecție geopolitică națională.

Regiunea geostrategică este formată în jurul unui stat sau grup de state, care joacă un rol-cheie în politica mondială, și ocupă un spațiu mare în care, în plus față de țările din zona respectivă, include zona de control și influența lor. Aceste regiuni constau în spațiul geopolitic de magnitudine mai mică, numită regiune geopolitică.

Regiunea geopolitică face parte dintr-o regiune geostrategică, caracterizată prin legături politice, economice și culturale mai strânse și mai stabile.

Dezvoltarea conceptului de „securitate internațională”

În forma generală a înțelegerii moderne, conceptul de securitate internațională a fost formulat odată cu crearea ONU. În primul articol al Cartei ONU se definește obiectivul său principal, și anume „pentru a menține pacea și securitatea internațională și, în acest scop: să ia măsuri colective eficiente pentru prevenirea și înlăturarea amenințărilor împotriva păcii și pentru reprimarea oricăror acte de agresiune sau altor încălcări ale păcii și să înfăptuiască, prin mijloace pașnice și în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional, aplanarea ori rezolvarea diferendelor sau situațiilor cu caracter internațional care ar putea duce la o încălcare a păcii”¹.

Larg acceptat, conceptul de „securitate”, a început să fie utilizat frecvent în Statele Unite la sfârșitul anilor 1940 – începutul anilor 1950,

când termenul făcea referire la sfera civil-militară privind strategia de cercetare, tehnologia, controlul armelor în timpul Războiului Rece, în care problema confruntărilor militare, în special în noua dimensiune nucleară, a apărut ca domeniu dominant al relațiilor internaționale. Cursurile în domeniul securității internaționale au devenit o parte integrantă a programelor universitare, iar securitatea s-a transformat într-un obiect central de studiu, făcând posibilă apariția unui număr tot mai mare de centre de cercetare în domeniul securității.

În prezent, domeniul de aplicare al securității internaționale și naționale este unul dintre domeniile-cheie ale oricărui stat. Acest lucru, la rândul său, necesită o abordare conștientă ale problemelor de securitate națională și internațională nu numai de către profesioniști, ci și pentru ceilalți cetățeni. Din acest motiv problemele de securitate națională și internațională fac parte din programele instituțiilor de învățământ superior, publicații, adresate nu numai profesioniștilor, ci și publicul larg.

Modelul operațional al securității internaționale

Pentru o caracterizare mai detaliată a opiniilor specialiștilor în domeniul securității internaționale se iau în considerare două tipuri de modele privind securitatea internațională.

Primul tip de model de securitate internațională este construit în funcție de numărul de entități în securitatea sistemului, și anume:

a) Securitatea sistemului unipolar

După prăbușirea Uniunii Sovietice, Statele Unite ale Americii rămâne singura superputere, care încearcă să poarte „povara” de lider mondial, în scopul de a preveni vidul de putere în relațiile internaționale și pentru a asigura propagarea democrației în întreaga lume.

Modelul unipolar presupune consolidarea alianțelor militare, politice conduse de Statele Unite ale Americii. Astfel, NATO, potrivit unor analiști, este autoritatea care asigură stabilitatea în subsistemul transatlantic al relațiilor internaționale, prin armonizarea relațiilor dintre SUA și statele europene într-o zonă strategică pentru a asigura prevenirea conflictelor pe continentul european, și nu numai.

Acest lucru a fost demonstrat în practică în timpul războiului din Balcani, în 1999, și anume

acela că NATO este principalul garant al securității europene.

Alte organizații regionale ca – UE, OSCE și altele – pot juca, de asemenea, un rol important în arhitectura de securitate europeană a secolului XXI. În conformitate cu conceptul strategic al NATO adoptat în anul 1999, prin care membrii Alianței se angajau în apărarea comună, promovarea păcii și a stabilității într-un spațiu euroatlantic lărgit, zona de responsabilitate a Alianței s-a extins pentru a include și regiunile învecinate. Din punctul de vedere al unor experți, aderarea sau deținerea calității de membru NATO servește ca indicator „democratic” de apartenență la civilizația occidentală.

După răsturnarea regimului lui Saddam Hussein, unii experți au susținut că, odată cu victoria SUA în Irak, s-a stabilit în cele din urmă modelul unipolar al lumii, iar Washingtonul va conduce de fapt lumea în pace, fiind în măsură să identifice modalități de abordare a noilor provocări cu care se confruntă comunitatea mondială

Ar trebui remarcat, totuși, că modelul unipolar al securității internaționale suferă și este criticat, atât de către Rusia și Statele Unite ale Americii, cât și de către alte state.

Deocamdată, putem afirma că nici una din cele două mari puteri nu dispune de resursele necesare pentru a exercita funcțiile de lider mondial. De asemenea, suntem conștienți de faptul că acest rol presupune costuri financiare substanțiale.

Alte centre de putere – Uniunea Europeană, Japonia, China – și-au exprimat, de asemenea, opoziția față de hegemonia unuia dintre principalii actori (în formă deschisă sau disimulată). În plus, mulți analiști străini cred că pentru un răspuns adecvat la provocările din domeniul „securității” (crize financiare și economice, dezastre ecologice, terorismul, traficul de droguri, migrația ilegală, războiul informațional, și așa mai departe) trebuie reconfigurat și aparatul militar care, pur și simplu nu mai face față.

b) Securitatea „mai multor mari puteri”

Unii specialiști sugerează că cel mai bun model de alianță internațională a „mai multor mari puteri” (după modelul Sfintei Alianțe), este acela care își asumă responsabilitatea pentru menținerea stabilității atât în lume, cât și prevenirea și soluționarea conflictelor regionale. Acest concept constă în o mai bună manipulare și, în consecință,

o mai mare eficiență, deoarece o astfel de alianță își coordonează pozițiile și decide mult mai ușor (de exemplu, ONU).

În acest caz, unii experți sunt de acord pentru a forma această alianță având la bază cele „opt state puternic industrializate – G8”²² (în special, după războiul din Irak), în timp ce alții insistă pe participarea indispensabilă a Chinei și a Indiei.

Cu toate acestea, criticii acestui model indică faptul că acesta discriminează statele mici și mijlocii. Sistemul de securitate este creat pe baza statelor puternice din punct de vedere economic și militar, nu pe bază legitimă și nu se bucură de sprijinul majorității membrilor comunității internaționale. În plus, eficacitatea acestui model poate fi subminată de rivalitatea dintre marile puteri sau de ieșirea din comunitatea internațională a unuia sau mai multor membrii.

c) Modelul multipolar

Dominația Statelor Unite este în mare măsură recunoscută, pentru actori, cum ar fi Uniunea Europeană, Japonia, China, India. Rusia recunoaște puterea Statelor Unite, însă dorește să redevină una dintre marile puteri. Pentagonul a anunțat că „pentru prima dată în 14 ani, Rusia are mai multe focoașe nucleare mobilizate decât SUA. În ciuda programului de dezarmare nucleară, început în anul 1991, cele două puteri au reînceput să-și consolideze forța nucleară. Acum, Rusia deține 1.643 de ogive nucleare, cu una mai mult decât SUA.

Din martie 2014, după ce a anexat Peninsula Crimeea, Federația Rusă a făcut eforturi impresionante pentru a-și consolida forța nucleară, se arată în raportul anual întocmit de Pentagon ca parte a efortului în lupta împotriva proliferării nucleare.

Astfel, rușii au mobilizat 131 de focoașe nucleare în ultima jumătate a anului 2014. Puterea nucleară a unei țări este calculată însă și pe baza numărului de lansatoare și de vehicule care pot transporta încărcătura nucleară. Astfel, armata rusă a crescut numărul lansatoarelor mobilizate de la 906 la 911.

În același interval, SUA și-au majorat numărul ogivelor active de la 1.585 la 1.642, dar și-a redus numărul de lansatoare de la 952 la 912, potrivit datelor Pentagonului. Deși ultimele șase luni ale anului 2014 au adus o cursă a înarmării între SUA și Rusia, cele două puteri mondiale au avut

strategii diferite în ultimii ani, Astfel, rușii aveau 1.537 de focoase în 2011, cu 106 mai puține decât au astăzi. SUA aveau însă peste 1.800 de ogive mobilizate, ceea ce înseamnă că au dezarmat 158 dintre acestea⁷³.

Influența crescândă a acestor centre de putere este facilitată și de schimbările în relațiile internaționale, nu din punct de vedere militar, ci al dimensiunilor economice, științifice, tehnice, informaționale și culturale ale acestui fenomen.

Astfel, potențialul economic și tehnico-științific al Japoniei și al Asociației Națiunilor din Sud-Estul Asiei – Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) sunt comparabile cu cel al Statelor Unite. De exemplu, Japonia reprezintă a doua putere economică a lumii care împreună cu statele Unite, Germania, Franța, Marea Britanie, Italia și Canada alcătuiesc „Grupul celor 7”⁷⁴.

Uniunea Europeană trebuie să-și consolideze domeniul militar prin formarea unei armate proprii, iar, ulterior, prezența acesteia în zonele fierbinți ale lumii. De asemenea, trebuie să se concentreze asupra unui număr de probleme de securitate globală, în conformitate cu propriile priorități de acțiune externă și pentru a susține în totalitate demersurile internaționale, indiferent dacă acestea sunt sau nu lansate la inițiativa sa.

Evoluția geostrategică a Chinei este un factor decisiv, care a făcut obiectul cercetării unor specialiști. Viziunile acestora asupra evoluției Chinei pot fi grupate în trei posibile paliere de dezvoltare, corespunzătoare școlilor de gândire: primacistă sau „conurență strategică”, excepționalistă sau „creștere pașnică” și pragmatică sau „coexistență competitivă”.

Școala *primacistă*, sau „conurență strategică”, are o vedere corespunzătoare curentului realist asupra viitorului din Asia, astfel cum reiese din lucrările cercetătorilor și analiștilor militari occidentali Aaron L. Friedberg, John J. Mearsheimer, Robyn Lim și Hugh White⁵. Ei susțin că Europa dinaintea de 1945 este probabil un model de viitor pentru Asia. În opinia lor, în prezent, Asia seamănă cu Europa înainte de 1914. Ascensiunea Chinei în Asia secolului XXI este similară cu cea a Germaniei Imperiale a secolului XIX, cu Beijing-ul dezvoltându-se ca un concurent strategic inevitabil al SUA, astfel cum evidențiază Friedberg în deja celebra sa frază, „regiunea este coaptă pentru rivalitate”⁷⁶. Hugh White rezumă înțelepciunea

școlii primaciste prin faptul că, pentru înțelegerea balanței de putere, nu există o modalitate mai bună de a încadra întrebările despre viitorul Asiei decât în termenii trecutului european⁷.

Susținătorii modelului multipolar insistă că SUA a recunoscut că nu mai deține poziția de lider mondial și că au deschis un dialog de parteneriate cu alte centre de putere, în timp ce oponenții susțin că un astfel de model nu va aduce stabilitate în relațiile internaționale. La urma urmei, este vorba despre viziunea relațiilor internaționale ca un câmp de competiție eternă între „centrele de putere”.

d) Modelul global (universal)

Susținătorii acestui concept se bazează pe teza că securitatea internațională poate fi realizată cu adevărat numai la nivel global și numai cu condiția ca toți membrii comunității internaționale să ia parte la crearea sa. Crearea acestui model este posibilă numai dacă toate națiunile și popoarele vor împărtăși la nivel global un minim de valori umane și civile și un sistem de control unic. Acest model va fi rezultatul unei evoluții treptate a sistemului existent unde toate sistemele și organizații de securitate internațională recunosc rolul de lider al ONU.

Al doilea tip de modele de securitate internațională este determinată de natura relației dintre părțile la acest sistem de securitate. În continuare voi aborda trei modele – colectiv, universal și de cooperare.

a) Securitate colectivă

Conceptul a apărut în vocabularul politic global și s-a înrădăcinat în practica diplomatică în anii 1920-1930, când s-au făcut încercări de a stabili un mecanism pentru a preveni un alt război mondial.

Principalele elemente ale securității colective sunt constituite de prezența unui grup de state, unite printr-un scop comun (protecție și securitate) și de sistemul de măsuri politico-militare luate împotriva unui potențial inamic sau agresor.

Pot exista diferite tipuri de securitate colectivă, care diferă unele de altele în funcție de tipul de coaliție interstatală și obiectivele stabilite între state. Aceasta poate fi o organizație ce cuprinde state cu structură similară socială și politică, istorie și valori comune (de exemplu, NATO, Uniunea Europeană, țările CSI etc.), coaliție ce apare ca urmare a amenințării externe la acest grup, iar

interesul este reprezentat de apărarea colectivă împotriva unui inamic comun.

În general, securitatea colectivă se concentrează pe probleme strategice, militare și nu vizează abordarea altor aspecte ale securității internaționale (dimensiuni economice, sociale, de mediu și altele). Începând cu anii '90 s-a observat o creștere a interesului pentru acest model din partea oamenilor de știință și a politicienilor, ca urmare a dinamicii statelor CSI, precum și a extinderii NATO, a exacerbării fundamentalismului islamic, a conflictelor locale și regionale. Nu este o coincidență, Tratatul de la Tașkent din 1992 a fost numit Tratatul privind Securitatea Colectivă.

b) Securitatea comună

Conceptul a apărut pentru prima dată în raportul Comisiei Palme în 1982. Acest concept este menit să sublinieze caracterul multidimensional al securității internaționale, precum și necesitatea de a lua în considerare nu numai interesele legitime ale unui grup restrâns de state, ci a tuturor membrilor comunității mondiale.

Cadrul instituțional de securitate la nivel mondial trebuie să fie preluat, în acest caz, de către o organizație globală, cum ar fi ONU, și nu de alianțe politico-militare ca în cazul securității colective.

Unii specialiști susțin faptul că deși conceptul de securitate la nivel mondial reprezintă un pas semnificativ în asigurarea securității acesta prezintă și o serie de dezavantaje, cum ar fi: definiție vagă a securității internaționale (conceptul de securitate a devenit sinonim cu binele public), lipsa de priorități, cooperarea anevoioasă la nivel instituțional și dificultățile de punere în practică a unui sistem regional sau global de securitate internațională.

c) Securitatea prin cooperare

Modelul a devenit popular pe la mijlocul anilor 1990. Acest model combină cele mai bune părți ale celor două concepte anterioare. Pe de o parte, acesta recunoaște caracterul multidimensional al securității internaționale, iar pe de altă parte stabilește o ierarhie a priorităților ce vizează activitățile internaționale.

Modelul de securitate prin cooperare preferă mijloacele pașnice de soluționare a litigiilor, dar, în același timp, nu exclude folosirea forței militare (nu doar în ultimă instanță, ci ca un instrument

al diplomației preventive și a păcii). Promovează cooperarea și contactele dintre state aparținând diferitelor tipuri și sisteme sociale și se bazează pe sistemul existent de alianțe militaro-politice, recunoscând statul-națiune ca subiect principal al activităților internaționale, acordând în același timp o mare atenție organizațiilor multinaționale.

În același timp, modelul de dezvoltare al securității prin cooperare este încă departe de a fi complet. Trebuie înțeleși pe deplin anumiți parametri specifici, și anume: care instituție ar trebui să devină nucleul unui nou sistem de securitate internațională, care este natura forței și limitele utilizării sale în relațiile internaționale contemporane, care sunt perspectivele suveranității naționale în contextul alianțelor politico-militare existente pentru a construi un sistem echitabil și ierarhic de relații internaționale.

Concluzii

Evenimentele din 11 septembrie 2001 au determinat crearea unei largi coaliții internaționale împotriva terorismului în cadrul căreia marile puteri au fost dispuse să coopereze. În ciuda răcirii temporare a relațiilor dintre Rusia, pe de o parte, și Statele Unite, Uniunea Europeană, pe de altă parte, din cauza conflictului din Golf și mai recent a celui din Ucraina, consider că există o strânsă cooperare pe probleme globale, cum ar fi neproliferarea armelor de distrugere în masă, reducerea capacităților militare și dezarmarea, lupta împotriva terorismului internațional, crima organizată, traficul de droguri etc.

În prezent, din cauza reducerii tensiunilor internaționale și a declanșării unei confruntări la nivel mondial, problema conflictului militar rămâne de actualitate și constituie un permanent obiect de studiu. În fiecare an, în lume, au loc aproximativ 30 de conflicte armate. Din păcate, toate sunt caracterizate de consecințe negative mari (traficul de arme, ilicite, terorism, fluxurile de refugiații etc.).

Prin urmare, conflictele militare trebuie să fie abordate, cu mult înainte ca acestea să apară. În acest scop, consider că este necesar ca efortul comun al tuturor organismelor internaționale (ONU, UE, NATO, OSCE, OTSC, OCS etc.) să îl constituie prevenirea unor astfel de conflicte concomitent cu asigurarea securității atât la nivel regional, cât și la nivel mondial ca răspuns la noile provocări din mediul global de securitate.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile „Științe Militare”, „Securitate și Informații” și „Ordine Publică și Siguranță Națională” – Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – „SmartSPODAS”.

NOTE:

1 *Carta Națiunilor Unite*, Organizația Națiunilor Unite, 26 iunie 1945, publicat în Monitorul Oficial din 26 iunie 1945, www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationale/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf, accesat la 02.02.2015.

2 G8 este numele prescurtat al *Grupului celor mai puternic industrializate state din lume*, care reprezintă împreună 65% din economia mondială: Marea Britanie, Franța, SUA, Canada, Italia, Germania, Japonia, Rusia.

3 http://adevarul.ro/international/rusia/rusia-redevenit-cea-mai-mare-putere-nucleara-mondiala-14-ani-suprematie-statelor-unite-1_543133e10d133766a8af02c1/index.html, accesat la 02.02.2015.

4 www.academia.edu/6739807/Capitolul_4, accesat la 02.02.2015

5 Aaron L. Friedberg, *Europe's Past, Asia's Future*, octombrie 1998; John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, editura W. W. Norton New York, 2001; Robyn Lim, *The Geopolitics of East Asia: The Search for Equilibrium*, editura Routledge, Londra, 2003; Hugh White, *Why War in Asia Remains Thinkable*, decembrie 2008-ianuarie 2009, pp. 85-103.

6 Aaron L. Friedberg, *Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia*, în *International Security*, 1993/94, pp. 5-33.

7 Hugh White, *op.cit.*, p. 92.

BIBLIOGRAFIE

Aaron L. Friedberg, *Europe's Past, Asia's Future*, octombrie 1998.

Aaron L. Friedberg, *Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia*, în *International Security*, 1993/94.

Achcar Gilbert, *Noul Război Rece*, Editura Corint, București, 2002.

Brzezinski Zbigniew, *Marea tablă de șah*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

Brzezinski Zbigniew, *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, Editura Basic Books, New York, 2004.

Hugh White, *Why War in Asia Remains Thinkable*, decembrie 2008 - ianuarie 2009.

John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, Editura W. W. Norton New York, 2001.

Kissinger Henry, *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, Random House, New York, 1957.

Omand David, *The National Security Strategy: Implications for the UK intelligence community. A discussion paper for the IPPR Commission on National Security for the 21st Century*, February 2009.

Robyn Lim, *The Geopolitics of East Asia: The Search for Equilibrium*, Editura Routledge, Londra, 2003.

Walton C. Dale, *Geopolitics and the Great Powers in the Twenty-First Century: Multipolarity and the Revolution in Strategic Perspective*, Editura Routledge, Londra, 2007.

Mr. Cristian George, *Incertitudine gândire strategică și relații internaționale în secolul XXI*, Editura RAO, București 2009.

Munteanu Petre, *Galeria elitelor*, în „Foreign Policy România”, Ediție specială, ianuarie/februarie 2012.

Nicolescu Agnes, *Noul concept strategic al NATO – Un test pentru relațiile transatlantice*, Colecția de studii IER, nr. 26, București, iunie 2010.

Soare Corneliu, *Gândirea Militară*, Editura Antet, 1999.

<http://www.globalsecurity.org/intell/world/india/dia.htm>

<http://www.globalizare.com/globalizare-știri-geopolitica.htm>.

<http://www.adevarulonline>.

<http://www.globalizare.com/globalizare-știri-geopolitica.htm>

http://adevarul.ro/international/rusia/rusia-redevenit-cea-mai-mare-putere-nucleara-mondiala-14-ani-suprematie-statelor-unite-1_543133e10d133766a8af02c1/index.html,